

CHARAKTER VYDAVATELSKEJ ČINNOSTI SLOVÁKOV VO VOJVODINE V ROKOCH 1918 – 1941

Ján TKÁČ

Abstract: *Character of the publishing activities of Slovaks in Vojvodina during 1918 – 1941.* The text deals with the publishing activity of Slovaks in Vojvodina and its importance in the life of Slovaks in royal Yugoslavia in the years 1918 – 1941. Despite the fact that Slovaks in Vojvodina found themselves in a different state than the majority of the Slovak nation in Czechoslovakia, they did not remain without the printed word. In 1919, they founded Book printing house in Petrovac, a joint-stock company that printed Slovak magazines and books for Slovaks in Yugoslavia. These were, for example: the socio-political weekly *Národná jednota* (it replaced the previously published *Dolnozemský Slovák*), the National Calendar for every year, the register magazine *Náš život*, the youth magazine *Svit*, the children's magazine *Zornička*, the humorous magazine *Hevis*, the church magazine, *Evangelical herald*, editions of books and textbooks for the needs of Slovak schools. The aim of this publishing activity was to maintain the national awareness of the Slovaks and to spread the reading of literature written in Slovak to those villages where there was no Slovak school, i.e. teaching in the Slovak language. Their expectations were not met. Where there was no Slovak school and where children were not taught in Slovak, only individuals learned to read Slovak literature, most often through reading circles. Slovak magazines and books were mostly read in villages where there were Slovak schools. Domestic Slovak literature helped maintain Slovak national awareness among Slovaks in Vojvodina.

Key words: Slovaks in Vojvodina. Yugoslavia 1918 – 1941. Book printing house in Petrovac. *Dolnozemský Slovák*. National unity. National calendar. *Zornička*. *Evangelical herald*. *Svit*. Slovak Matica in Yugoslavia. Our life. *Frčka*. *Hévis*. Slovak press.

Vojvodina je v súčasnosti autonómna oblasť nachádzajúca sa na severe Srbska. V 18. – 19. stor. to bolo územie južného Uhorska. Vtedy sa tam usadili niektorí Slováci, ktorí prišli zo Slovenska alebo z územia dnešného Maďarska. V roku 1918 sa územie dnešnej Vojvodiny stalo súčasťou Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov (skratka SHS, ďalej Juhoslávia).¹ V medzivojnovom období však Vojvodina nebola samostatnou administratívnou jednotkou. Do roku 1922 pretrvalo staré župné zriadenie. V rokoch 1922 – 1929 bolo územie rozdelené na oblasti. Až v roku 1929 sa územie Báčky, Banátu a Srijemu ocitlo v rámci jednej administratívnej jednotky Dunajskej bánoviny, kde patrila aj Šumadia v severnom Srbsku (s výnimkou Beleh-

1 Od roku 1929 sa názov štátu zmenil na Kráľovstvo Juhoslávia.

radu). Sídлом Dunajskej bánoviny bol Nový Sad.² Po roku 1945 bola z Báčky, Banátu a Srijemu vytvorená Autonómna oblasť Vojvodina v rámci Srbska.

V čase pripojenia územia dnešnej Vojvodiny k Juhoslávii žilo na jej území približne 1 365 596 obyvateľov. Etnické zloženie tohto územia bolo veľmi pestré: Srbi a Chorváti 502 415 (36,80 %), Maďari 376 107 (27,71 %), Nemci 316 107 (23,10 %), Rumuni 69 530 (5,10 %), Slováci a Česi 48 666 (3,30 %), Židia 19 069 (1,40 %), Rusíni 11 471 (0,80 %). Srbi a Chorváti boli považovaní za jeden národ. Odhaduje sa, že Srbov bolo okolo 400 000, čo činí necelých 30 % z celkového počtu obyvateľov. Podobne Slováci a Česi boli považovaní za jeden národ.³

Problematickou kníhtlače a vydavateľskej činnosti dolnozemských Slovákov a Slovákov vo Vojvodine sa zaoberali historička Ľubica Bartalská a redaktor Vítazoslav Hronec, ktorý je autorom *Bibliografie slovenskej knižnej tvorby v Juhoslávii v rokoch 1918 – 1977*⁴ a *Bibliografie knižnej tvorby vydavateľstiev Kultúra a Obzor 1919 – 1998*.⁵ Napísali niekoľko menších štúdií, v ktorých sa sústredili hlavne na slovenskú kníhtlač dolnozemských Slovákov od 19. storočia a činnosť petrovskej kníhtlačiarny od jej vzniku až do 21. storočia. Cieľom našej štúdie je opis vydavateľskej činnosti vojvodinských Slovákov v celom rozsahu na kratšom časovom úseku v medzivojnovom období v kráľovskej Juhoslávii od roku 1918 do roku 1941.

Do roku 1918 boli Slováci vo Vojvodine vo veľkej miere prepojení so slovenskou kultúrou na celom území Rakúsko-Uhorska, a teda aj s dnešným Slovenskom. Prvou slovenskou tlačou na území dnešnej Vojvodiny bol časopis *Zornička*, ktorý v roku 1864 v Novom Sade začal vydávať profesor srbského gymnázia Jozef Podhradský. Neskôr vychádzali ďalšie, evanjelické časopisy *Priateľ školy* (1871 – 1872) a *Slovo života* (1881 – 1882) a ručne písaný časopis *Mravec*. Medzníkom vydávania slovenskej tlače na Dolnej zemi bol rok 1902, keď právnik Miloš Krno⁶ začal v Novom Sade vydávať spoločensko-politický časopis *Dolnozemský Slovák*. Jeho majiteľom a vydavateľom bol do roku 1908. Od roku 1909 bol jeho majiteľom a redaktorom novosadský právnik Ľudovít Mičátek. *Dolnozemský Slovák* vychádzal od 15. októbra 1902 do 15. júla 1914 a bol tlačený v Modre a v Myjave.⁷ Významným rokom je aj rok 1888, keď kulpínsky farár Félix Kutlík vydal vo vtedajšej Nemeckej Palánke knihu *Báč-Sriemski Slováci*. Knihu vytlačila tlačiareň Jozefa Krištofeka a má 80 strán.

- 2 Bánovina – vyššia administratívna jednotka juhoslovanského kráľovstva v rokoch 1929 – 1941. V Juhoslávii bolo spolu deväť bánovin. Niektorí autori ako napríklad Samuel Jovankovič používajú termín bánstvo.
- 3 GAČEŠA, Nikola L. Demograficke i socialne prilike u vreme prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918 godine. In Milutin Smiljanić (eds.). *Prisajedinjenje Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918*. Novi Sad : Muzej Vojvodine, Institut za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 1993, s. 50-51.
- 4 HRONEC, Vítazoslav. *Bibliografie slovenskej knižnej tvorby v Juhoslávii v rokoch 1918 – 1977*. Nový Sad : Obzor, 1993, 238 s.
- 5 HRONEC, Vítazoslav. *Bibliografia knižnej tvorby vydavateľstiev Kultúra a Obzor 1919 - 1998*. Báčsky Petrovec : Kultúra, 1999. 208 s.
- 6 Miloš Krno (1869, Čerenčany – 1917, Nový Sad).
- 7 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiaren v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kniha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 153.

Po rozpade Rakúsko-Uhorska a vzniku Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov, ku ktorému bola pripojená Vojvodina, zostali Slováci v Juhoslávii oddelení od Československa. Prvé mesiace po „prevrate“ boli bez slovenskej „svojskej tlače“, ktorá dovtedy väčšinou prichádzala z územia Slovenska.⁸ Slováci vo Vojvodine boli kultúrne aj naďalej v spojení s „materskou kultúrou na Slovensku, ale vzhľadom na vyrastajúcu inteligenciu už z dolnozemskeho prostredia, jej tvorcovia vychádzali zo špecifických potrieb slovenskej Dolnej zeme. Jej ďalší rozmach však mohol nastať vydávaním kníh a časopisov vo vlastnom vydavateľstve“.⁹ Vydavateľská medzera bola čiastočne vyplnená obnovením vydávania politicko-spoločenského dvojtyždenníka *Dolnozemský Slovák*. Po obnovení vychádzal od decembra 1918 do októbra 1919 a bol jedinou tlačovinou vychádzajúcou v slovenčine v Juhoslávii. *Dolnozemský Slovák* bol po obnovení tlačný v Kníhtlačiarňi Natoševíc v Novom Sade. Od 1. decembra 1918 do 1. októbra 1919 vyšlo spolu 18 čísel, teda ročník 13 až 15. Prvé a posledné čísla boli vlastne dvojčísla 1 – 2 a 17 – 18. Majiteľom a zodpovedným redaktorom *Dolnozemskeho Slováka* bol advokát a predseda Slovenskej národnej strany (SNS) v Juhoslávii Ľudovít Mičátek.¹⁰ Posledných šesť čísel *Dolnozemskeho Slováka*, od 1. novembra 1919 do 15. januára 1920, bolo tlačných v Kníhtlačiarňi, účastinárskej spoločnosti, v Petrovci. Posledné číslo bolo vlastne dvojčíslom 1 – 2.¹¹ Hlavný dôvod prečo časopis prestal vychádzať boli finančné problémy. Určitú úlohu tu zohrali aj rozdielne politické názory medzi redaktorom Ľudovítom Mičátkom a petrovskou slovenskou inteligenciou.¹²

Najviac Slovákov však nežilo v mestách ako napr. Nový Sad, či Palánka, ale v najväčšej slovenskej obci v Báčke, v Petrovci a na jeho okolí. Skupina slovenských inteligentov sa preto rozhodla založiť v Petrovci kníhtlačiareň. Dňa 8. februára 1919 sa uskutočnilo (zakladajúce) valné zhromaždenie kníhtlačiarnie, účastinárskej spoločnosti, v Petrovci, na ktorom bolo prítomných 75 účastníkov z Petrovca, Kulpína, Hložian, Silbašu, Pivnice, Kysáča, Starej Pazovy a Erdevíku. Rozhodli sa upísať na spoločnosť 1 700 účastín v hodnote 170 000 korún, vtedy ešte rakúsko-uhorských. Za správcu zvolili petrovčana Andreja Labátha¹³ a za „podsprávcu“ pivničana Micha-

8 ORMIS, V. Ján. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Kníhtlačiareň, účastinná spoločnosť, 1935, s. 73.

9 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiareň v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kniha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 153.

10 Ľudovít Mičátek (1874 – 1928), politik, redaktor, vydavateľ, publicista, advokát. Organizátor politického, kultúrneho a hospodárskeho života dolnozemskejších Slovákov v Uhorsku a v kráľovstve SHS, zakladateľ peňažných ústavov. Obhajoval Slovákov v kovačickom procese (1907).

11 *Dolnozemský Slovák*, roky 1918 – 1920.

12 SIRÁCKY, Andrej. História Národnej jednoty. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 3 – 4, s. 172-176.

13 Petrovčan Andrej Labáth (1886 – 1934) bol prokurista petrovskej sporiteľne, nadšenec pre slovenskú kultúru, neskôr autor niekoľkých kníh z oblasti hospodárstva, politiky a kultúry, zostavovateľ národných kalendárov, odborník v tlačiarenskej technike. Bol zvolený za prvého správcu kníhtlačiarnie v Petrovci. Tlačiarenské skúsenosti si priniesol zo Slovenska, z Ružomberka, kde sa za sadzača vyučil u známeho tlačiaru Karola Salvu. Na čele petrovskej tlačiarne zotrval do svojej predčasnej smrti v roku 1934.

la Rúžeka.¹⁴ Ochotní ľudia navštevovali ľudí v slovenských obciach a vyzývali ich upisovať účastiny. Pre potreby kníhtlačiarnie zakúpili *Hotel Kohn*, kde umiestnili kníhtlačiareň. Potom kúpili starší tlačiarsky stroj v Pánčeve. Keďže na sádzanie nemali „slovenské“ písmená (dlhé samohlásky, mäkké a dlhé spoluhlásky), museli ich vyrobiť. Zo začiatku sádzali písmená ručne.¹⁵ K založeniu kníhtlačiarnie prispeli upisovaním účastín aj krajanovia z Ameriky, ktorých viedol Michal Ruman z Pivnice.¹⁶ Kníhtlačiareň bola slávnostne otvorená na Slovenských národných slávnostiach v Petrovci 28. augusta 1919. V tlačiarni sa tlačili rôzne drobné tlačivá pre potreby škôl, obce a súkromníkov, ako aj rôzne učebnice,¹⁷ časopisy a knihy.

Kníhtlačiareň si za krátky čas získala dôveru Slovákov a úspešne fungovala až do obsadenia Petrovca maďarskou armádou v apríli 1941. Už v tom čase mala hojnosť práce a objednávok z rôznych krajov Juhoslávie.¹⁸ V roku 1932 bola v Juhoslávii založená Matica slovenská,¹⁹ ktorá v rokoch 1934 – 1935 odkúpila takmer všetky účastiny kníhtlačiarnie a tak sa stala jej majiteľom. Kníhtlačiareň si v rámci Matice slovenskej udržala určitú mieru samostatnosti, lebo až do roku 1940 sa v knihách, ktoré vydávala uvádzala ako výlučný vydavateľ. Prvá kniha, ktorú kníhtlačiareň vydala bola brožúrka správcu petrovských škôl Júliusa Kubányho (pseudonym Nemo) *Memorandum v záležitosti priemyselného obchodného pozdvihnutia sa mestečka Petrovca* (1919).²⁰

Andrej Labáth (1886 – 1934), správca Kníhtlačiarnie, úč. spoločnosti, v Petrovci.
Zdroj: Národný kalendár na obyčajný rok 1935, roč. 16, 1934, s. 33

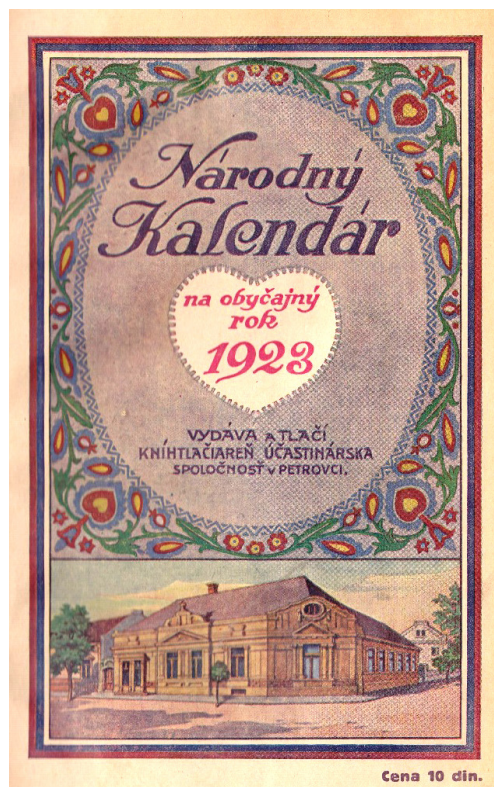
- 14 Michal Rúžek (1887 – 1953), modranský rodák a príslušník generácie prúdístov. Bol významný národný, hospodársky pracovník a autor viacero článkov z oblasti hospodárstva a peňažných ústavov v Juhoslávii a v Československu. V apríli 1935 sa vrátil späť na Slovensko. Valné zhromaždenie. In *Dolnozemskej Slovák*, roč. 14, 15. 2. 1919, č. 3. s. 7.
- 15 DORČA, Ján. Kníhtlačiareň Kultúra 75 ročná. In Samuel Boldocký (eds.). *Petrovec 1745 – 1995. Báčsky Petrovec : Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec*, 1995, s. 678.
- 16 LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiareň, úč. spol., 1932, s. 10-11.
- 17 DORČA, Ján. Kníhtlačiareň Kultúra 75 ročná. In Samuel Boldocký (eds.). *Petrovec 1745 – 1995. Báčsky Petrovec : Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec*, 1995, s. 678.
- 18 Kníhtlačiareň, úč. spoločnosť, v Petrovci. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1921, 1922*, roč. 2, s. 81.
- 19 Matica slovenská v Juhoslávii bola založená v roku 1932 v báčskej obci Petrovec.
- 20 HRONEC, Vítazoslav. *Bibliografia knižnej tvorby vydavateľstiev Kultúra a Obzor 1919 – 1998*. Báčsky Petrovec : Kultúra, 1999, s. 6.
Július Kubány (1875, Hložany – 1926, Petrovec). Učiteľ na ľudových školách a prvý správca petrovského slovenského gymnázia. Spoluzakladateľ petrovskej kníhtlačiarnie, inicioval založenie nakladateľského spolku, ktorý bol vydavateľom novín *Národná jednota*. Spoločensko-politický pracovník.

Začiatkom 30. rokov 20. storočia bola založená tlačiareň aj v najväčšej slovenskej obci v Banáte v Kovačici. Založili ju Samuel Murtin z Pivnice, Ondrej Triaška z Petrovca a Ján Gombár z Kysáča. Najprv kúpili dom v Kovačici a potom tlačiarenský stroj. O. Triaška bol hlavným sádzačom a J. Gombár technickým redaktorom. Od samého začiatku mala tlačiareň svojich učňov, ktorí skončili učňovskú školu a stali sa tlačiarenskými robotníkmi. „V Murtinovej tlačiarni sa tlačili všetky potrebné formuláre pre vtedajší kovačický okres, nástenné kalendáre rôznym spolkom (hasičom, Pokroku a iným). Opravovali a viazali sa náboženské knihy: *Tranoscius*, *Funebrál*, *Pašie*. Zameriavali sa aj na tlačenie kníh pre potreby evanjelickej cirkvi.“²¹

1. Kalendáre

Národný kalendár

Azda najrozšírenejšou publikáciou v rokoch 1919 – 1944 medzi Slovákmi v Juhoslávii bol *Národný kalendár*, vydávaný Kníhtlačiarnou, účastinárskou spoločnosťou, v Petrovci. A nielen to. V súčasnosti je najdlhšie vychádzajúcou publikáciou, ktorá

Titulná strana Národného kalendára s budovou kníhtlačiarne v Petrovci

vychádza od jesene 1919, keď bol pripravený a vydaný prvý ročník na rok 1920. V rokoch 1945 – 1990 vychádzal pod názvom *Ľudový kalendár*. Spolu s vydávaním prvých slovenských učebníc bola kalendáru pripisovaná veľká vážnosť v slovenskom ľudovom prostredí. Bola to kniha, ktorá zavítala takmer do každej slovenskej domácnosti v Juhoslávii. S výnimkou kalendára na rok 1921, keď bolo vydaných 4 000 výtlačkov sa jeho náklad pohyboval od 6 000 do 7 500 kusov. Na začiatku mal kalendár 80 strán a neskôr v 30. rokoch 20. storočia 192 až 208 strán. Bola to jediná kniha, ktorá každý rok prišla do slovenskej domácnosti. Popri náboženských knihách ako *Biblia*, *Tranoscius* či *Funebrál* patril *Národný kalendár* medzi najrozšírenejšie knihy v slovenských domácnostiach. Preto bol obsah kalendára ladený takým spôsobom, aby zastupoval knihu – učebnicu a pojednával o tom, čo jednotlivец potreboval vedieť a prispieval tak k rozvoju všeobecného vzdelania. Preto neobsahoval len samé rozprávky, ako to bolo v prípade

21 ZLOCH, Martin. Tlačiareň Samuela Murtina. In Ján Cicka (eds.). *Kovačica 1802 – 2002, Zborník prác pri dvestoročnici mesta*. Kovačica : Miestne spoločenstvo Kovačica, 2002, s. 207.

iných kalendárov, ale v prvom rade uverejňoval články poučné z rôznych odborov. Na začiatku knihy sa nachádzali kalendárne a astronomické údaje na príslušný kalendárny rok. Z národného hľadiska bolo dôležité, aby Slováci poznali svojich predkov, ktorí mali zásluhy na udržaní a povznesení národa, a preto kalendár obsahoval životopisy celoslovenských, ale aj miestnych národných dejateľov. Aby používateľ kalendára poznal vlastnú minulosť, tak ten obsahoval históriu slovenských obcí vo Vojvodine. Redaktori kalendára považovali za dôležité, aby sa čitatelia zoznámili aj so životom v rôznych končinách Juhoslávie a v zahraničí. Preto kalendár obsahoval zemepisné a cestopisné články. Prihliadalo sa aj na to, že všetci Slováci boli do istej miery hospodári, a preto kalendár obsahoval články s hospodárskou tematikou. Nechýbali v ňom ani články o najnovších technických vymoženostiach. Okrem faktografických článkov bol kalendár popretkávaný básňami a rozprávkami.²² V kalendároch boli fotografie zo života Slovákov vo Vojvodine, slovenských a juhoslovenských osobností, fotografie zo sveta a priliehavé ilustrácie k niektorým článkom. Na konci kalendárov boli zoznamy jarmokov a trhov v okolí a hospodárske reklamy.

Zostavovateľmi kalendára boli v rokoch 1920 – 1925 petrovský evanjelický farár Samuel Štarke, potom v rokoch 1926 – 1934 kníhtlačiar A. Labáth a v rokoch 1935 – 1941 profesor petrovského gymnázia Andrej Sirácky.²³

Slovenský hospodársky kalendár

V roku 1925 vydala firma Tomáša Labátha z Petrovca *Slovenský hospodársky kalendár*, ktorý zostavil správca petrovskej kníhtlačiarne A. Labáth a vytlačila ho kníhtlačiareň v Petrovci.²⁴ Firma Tomáša Labátha vlastnila sklady a sušiarne na chmeľ v Petrovci. Obsah kalendára bol podobný ako obsah *Národného kalendára*. Oveľa viac bolo rôznych poučných hospodárskych článkov z oblasti účtovníctva, poľnohospodárstva, remesiel, obchodu. Na začiatku bol zoznam cirkevných a štátnych sviatkov a kalendár. Súčasťou kalendára boli krátke medailóny slovenských a českých osobností. Kalendár obsahoval články a fotografie zo života niektorých slovenských obcí vo Vojvodine, rôzne zaujímavosti z Juhoslávie a zo sveta. Na záver bol zoznam jarmokov v Báčke, Banáte a v Chorvátsku a rôzne reklamy.

22 LABÁTH, Andrej. V desiatom roku. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1929, 1928*, roč. 10, s. 34-35.

23 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiareň v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovenských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Knihy '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 153.

Andrej Sirácky (1900, Petrovec – 1988, Bratislava). Profesor petrovského gymnázia. Študoval v Prahe, kde pôsobil v skupine DAV. Počas druhej svetovej vojny bol väznený a po prepustení bol redaktorom časopisu *Slovenská jednota* v Budapešti. V roku 1948 sa presťahoval na Slovensko. V rokoch 1953 – 1955 bol rektorom Univerzity Komenského a v rokoch 1955 – 1961 predsedom SAV. V rokoch 1960 – 1964 bol členom predsedníctva SNR a vo funkciách v KSS.

24 LABÁTH, Andrej. *Slovenský hospodársky kalendár na obyčajný rok 1925*. Petrovec : Nákladom Firmy Tomáša Labátha, spol., roč. 1, 192 s.

2. Noviny a časopisy

Národná jednota

Po založení kníhtlačiarnie v Petrovci začala slovenská inteligencia uvažovať o vydávaní novín, ktoré by zodpovedali dobe a vychádzali namiesto *Dolnozemskeho Slováka* vydávaného v Novom Sade,²⁵ ktorého posledné číslo vyšlo 15. januára 1920.²⁶ Na vydávanie novín založili osobitnú spoločnosť v Petrovci pod názvom Juhoslovanský nakladateľský úč. spolok. Nový časopis sa mal pôvodne volať *Juhoslovák*, ale na návrh petrovskeho evanjelického farára Samuela Štarkeho dostal pomenovanie *Národná jednota*.²⁷ Za správcu bol zvolený Július Kubány. Týždenník sa mal tlačiť v petrovskej kníhtlačiarni. Prvé číslo politického týždenníka *Národná jednota*²⁸ vyšlo 21. februára 1920.²⁹ Spoločnosť, ktorá vydávala týždenník nemala dlhé trvanie, lebo vydávanie novín bolo deficitné. Ani knižný a papierový obchod založený pri spoločnosti nemohol pokryť straty vyplývajúce z vydávania novín. Aby účastníci nestratili vložený kapitál Juhoslovanského nakladateľského spolku,³⁰ noviny prevzal v septembri 1922 spolok Kníhtlačiaren, úč. spoločnosť. Tak sa Kníhtlačiaren, úč. spol. v Petrovci, od čísla 37, stala aj vydavateľom *Národnej jednoty*.³¹

V redigovaní *Národnej jednoty* sa vystriedalo viacero redaktorov. Prvým bol od 21. februára 1920, keď vyšlo aj prvé číslo, spisovateľ Ján Čajak.³² Po ňom bol redaktorom, od 28. apríla 1922 do júna 1923, profesor petrovskeho gymnázia Stanislav Leitmann. Keď S. Leitmann odišiel do Československa, tak dočasne ho zastupoval petrovský učiteľ Samuel Šiška. Ten prevzal redaktorstvo v septembri 1923. Medzitým niektoré čísla redigovali správca petrovskej sporiteľne Ivan Grúnik³³ a A. Sirácky. S. Šiška bol redaktorom do 17. júla 1924. Z postu odišiel pre nezhody s niektorými členmi správy (vedením) kníhtlačiarnie. Až do októbra 1924, kým sa spor nevyriešil, noviny redigoval A. Sirácky. Keď sa S. Šiška vrátil, tak bol redaktorom až do konca

25 LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiaren, úč. spol., 1932, s. 10-11.

26 *Dolnozemskeho Slováka*, roč. 15, 1920, č. 1-2, s. 1.

27 SIRÁCKY, Andrej. História Národnej jednoty. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 3 – 4, s. 172. Samuel Štarke (1888, Mošovce – 1959, Bratislava). Evanjelický farár v Petrovci, druhý evanjelický biskup v Juhoslávii, predseda Matice slovenskej v Juhoslávii v rokoch 1935 – 1941.

28 LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiaren, úč. spol., 1932, s. 10-11.

29 *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 1, s. 1.

30 LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiaren, úč. spol., 1932, s. 10-11.

31 SIRÁCKY, Andrej. História Národnej jednoty. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 3 – 4, s. 174; LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiaren, úč. spol., 1932, s. 10-11.

32 Ján Čajak (1863, Liptovský Ján – 1944, Petrovec), spisovateľ. Jeho niektoré diela: poviedka Pred oltárom, román Rodiny Rovesných, Cholera. Zaslúžil sa o založenie gymnázia v Petrovci. Predseda literárneho a národopisného odboru Matice slovenskej v Juhoslávii.

33 Ivan Grúnik – syn správca petrovskej sporiteľne Jána Grúnika. Od roku 1930 riaditeľ Slovenskej sporiteľne v Petrovci. V Matici slovenskej v Juhoslávii mal funkciu pokladníka. V slovenskej tlači v Juhoslávii uverejnil viacero článkov s hospodárskou tematikou.

roku 1928. Od začiatku roku 1929 bola redakcia rozšírená a redigovali ju štyria redaktori – A. Labáth, A. Sirácky, S. Šiška a Andrej Vrbacký.³⁴ Koncom roku 1929 odišli na redaktorskú dovolenku A. Labáth a A. Sirácky. V marci 1930 sa A. Sirácky vrátil do redakcie. Spolu so S. Šiškom redigoval *Národnú jednotu* do marca 1933, keď S. Šiška vystúpil z redakcie.³⁵ Od toho času až do apríla 1941 redigoval *Národnú jednotu* A. Sirácky.³⁶

Národná jednota vystupovala ako nezávislý týždenník, ale v skutočnosti bola neúradným orgánom SNS v Juhoslávii,³⁷ „sústavne a angažovane uverejňovala tak (jej) programové, ako aj organizačné záležitosti“. A keďže SNS nemala pevnú organizačnú štruktúru, prejavovalo sa to najmä v predvolebnom období. Vzhľadom na to, že išlo o noviny, ktoré redigovali Slováci, často členovia SNS, najviac priestoru v nich zo všetkých politických strán dostala práve SNS. Ak sa písalo o ostatných stranách, väčšinou to bola obhajoba Slovákov a SNS, čo niektorí ľudia vnímali v negatívnom svetle. Výnimkou

Ján Čajak (1863 – 1944), učiteľ, spisovateľ a prvý redaktor *Národnej jednoty*. Zdroj: *Národný kalendár na priestupný rok 1924*, roč. 5, 1923, s. 107

bola komunistická strana v Juhoslávii a *Orjuna*, teda organizácia juhoslovanských nacionalistov, ktorá presadzovala ideológiu juhoslovanstva a zjednotenie všetkých juhoslovanských národov, jej agitácia škodila SNS. Vzhľadom na to, že ostatné (srbské) strany mali svoje noviny, ktoré sa často vyjadrovali negatívne na adresu SNS a jej predstaviteľov, mali redaktori *Národnej jednoty* potrebu obhajovať postoje SNS. V očiach srbských novinárov a politikov bola SNS často stotožňovaná so Slovákmí a *Národná jednota* so SNS. V skutočnosti nebola *Národná jednota* nikdy oficiálnym orgánom SNS a ani žiadnej inej,³⁸ aj keď na jeseň 1923 sa predstavitelia SNS o to pokúsili počas prejednávania otázky stranického časopisu. Niektorí slovenskí politici navrhovali založiť nový časopis, ktorý by plnil záujmy SNS alebo prevziať *Národnú jednotu*, ktorej „*duch sa má od základu zmeniť a záujmom národnej strany podriadiť*“.³⁹

34 Andrej Vrbacký (1908 – 1974) bol publicista, redaktor a prekladateľ, jeden zo zakladateľov agentúrneho spravodajstva. Zaslúžil sa o vznik a budovanie novinárskeho dokumentačného pracoviska a archívu. Od roku 1929 bol členom Združenia juhoslovanských a Združenia zahraničných novinárov a od roku 1938 členom Syndikátu československých novinárov. Funkciu tajomníka Československého zväzu v Belehrade vykonával od roku 1937. Za svoju prácu bol vyznamenaný Zlatým perom juhoslovanského PEN-klubu. Vedúcim archívu Slovenského zväzu novinárov v Bratislave bol menovaný od roku 1968.

35 SIRÁCKY, Andrej. História Národnej jednoty. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 3 – 4, s. 172-176.

36 SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie domova*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2002, s. 248.

37 SIRÁCKY, Andrej. História Národnej jednoty. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 3 – 4, s. 175.

38 SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie domova*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2002, s. 249.

39 -Z.-. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1925*. 1924, roč. 6, s. 129-130.

V skutočnosti k tomu nikdy nedošlo. Slováci boli politicky roztriešení a ak redaktori *Národnej jednoty* chceli, aby ich čítali všetci Slováci, tak museli zmeniť *Národnú jednotu* na politicky neustranné noviny. Paradoxne k tomu dopomohol prevrat kráľa Alexandra 6. januára 1929, ktorý zrušil parlamentný systém v Juhoslávii. Programová orientácia *Národnej jednoty* sa zmenila a nová štvorčlenná redakcia vyhlásila: „Hlavnú úlohu budeme klásť na prácu kultúrno-výchovnú. V politike, i to jak našej, tak i v državnej zaujmeme tiež stanovisko nadstranícke. Zato vždy a všade zastaneme si na obranu našich národných práv.“⁴⁰

Čo sa týka periodicity vychádzania *Národnej jednoty*, v rokoch 1920 – 1928 to bol týždenník, v roku 1929 vychádzal tri razy týždenne, potom až do júla 1932 vychádzal dva razy týždenne. Od júla 1932 sa znova stal klasickým týždenníkom.⁴¹ Príčiny návratu na týždennú periodicitu vydávania spočívali v tom, že sa znížil počet predplatiteľov a že nastala veľká hospodárska kríza, ktorá v Juhoslávii dosiahla vrchol v rokoch 1932 – 1933.⁴² Noviny väčšinou vychádzali na štyroch stranách. Výnimocne na dvoch alebo príležitostne aj na väčšom počte strán.⁴³

V *Národnej jednote* prevažoval národný aspekt nad sociálnym. Obsahom *Národnej jednoty* boli politické, hospodárske a národno-kultúrne témy, ktoré sa týkali Slovákov v Juhoslávii. Po roku 1929, v podmienkach kráľovskej diktatúry, sa *Národná jednota* čiastočne odpolitizovala a namiesto politicko-hodnotiaceho spravodajstva sa v nich vyskytovalo politické spravodajstvo informatívneho charakteru. Politickú líniu novín určoval Poradný výbor Slovákov Dunajskej bánoviny, ktorý bol založený 21. novembra 1929 v Novom Sade. „Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva sa v nových podmienkach stal najvyšším politickým a kultúrnym orgánom juhoslovanských Slovákov“. Nemal politické ambície a sústredil sa na „riešenie reálnych hospodárskych, kultúrnych a osvetových potrieb Slovákov vo Vojvodiny“.⁴⁴ Politické ciele a ideály Slovákov boli na stránkach *Národnej jednoty* stotožňované s juhoslovanskými, čo znamená, že sa *Národná jednota* stala uskutočňovateľom myšlienky juhoslovanskej národnej jednoty. V oblasti zahraničnej politiky sa zamerala na podporu Malej dohody, spoluprácu s Československom a za zachovanie Československa v čase a po Mníchovskom diktáte v rokoch 1938 – 1939. Zahraničnopolitické články mali negatívny postoj voči „Slovenskému štátu“, ktorý vznikol v marci 1939, „takže v máji 1939 [slovenské] úrady zakázali jej export na Slovensko“. V hospodárskej oblasti prevládali témy: činnosť peňažných ústavov, činnosť Slovenského roľníckeho združenia (najmä pestovanie chmeľu), činnosť Národohospodárskeho odboru Matice slovenskej v Juhoslávii na čele s Ing. Pavlom Vrbovským.⁴⁵ V hospodárskych otázkach sa Ná-

40 SIRÁCKY, Andrej. História Národnej jednoty. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 3 – 4, s. 175.

41 *Národná jednota*, roky 1920 – 1933.

42 SIRÁCKY, Andrej. História Národnej jednoty. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 3 – 4, s. 176.

43 *Národná jednota*, roč. 10, 3. 1. 1929, č. 2, s. 2 a *Národná jednota*, roč. 12, 28. 10. 1931, č. 86, s. 14.

44 JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva. In Stanislav Bajaník (eds.). *Dr. Janko Bulík vlastenec, demokrat a martýr*. Martin : Matica slovenská, 2007, s. 61-68.

45 Pavel Vrbovský, inžinier, národohospodársky pracovník, publicista. Bol najaktívnejším propagátorom pestovania chmeľu a v priebehu 30. rokov 20. storočia, takmer až do okupácie Juhoslávie v roku 1941 ponavštevoval takmer všetky slovenské osady v Báčke, Banáte a Srijeme a prednášal o pestovaní chmeľu a jeho chorobách.

rodná jednota orientovala najmä na bohatších a stredných roľníkov. Otázka chudoby sa na stránky *Národnej jednoty* dostávala len sporadicky, začiatkom 20. rokov 20. storočia v súvisi s pozemkovou reformou a poľnohospodárskymi robotníkmi, a potom počas veľkej hospodárskej krízy. *Národná jednota* po celý čas svojho trvania prinášala správy o činnosti a vzniku nových slovenských spolkov, čítární a spevokolov, o rôznych oslavách, divadelných predstaveniach. Veľkú pozornosť venovala aktuálnym školským otázkam, ako napríklad zabezpečenie vyučovania v materinskom slovenskom jazyku na ľudových školách a na gymnáziu v Petrovci. „*Od založenia Matice slovenskej v Juhoslávii bol v nej výrazný prítomný slovenský (československý) komponent, čo vyplývalo nielen z jej stanov, ale aj z celkového úsilia byť dcérou Matice slovenskej v Martine.*“ Posledné číslo *Národnej jednoty* vyšlo 5. apríla 1941, deň pred útokom nacistického Nemecka a jeho spojencov na Juhosláviu.⁴⁶ Počas druhej svetovej vojny neboli podmienky na vydávanie slovenského politického týždenníka. Po vojne bola *Národná jednota* nahradená týždenníkom *Hlas ľudu*, ktorého obsah podliehal ideológii vládnucej komunistickej strany.

Početnej národne uvedomelej slovenskej inteligencii a menšine v Juhoslávii nestačili iba politicko-spoločenské noviny *Národná jednota*. Pre svoje potreby začali vydávať aj špecializované časopisy: cirkevné, matičné, humoristické, mládežnícke a detské.

Časopisy Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v.

Po prvej svetovej vojne, najmä po založení samostatnej Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. v Juhoslávii, „*nastal rozmach cirkevnej slovenskej tlače*“.⁴⁷ V rokoch 1920 – 1941 vydávala Slovenská evanjelická cirkev a. v. v Kysáči cirkevný časopis *Nádej* v redakcii kysáčskeho evanjelického farára Pavla Turčana.⁴⁸ Zo začiatku vychádzal ako dvojmesačník a potom od roku 1922 ako mesačník.⁴⁹ Jednotlivé čísla obsahovali niekoľko krátkych článkov duchovného a výchovného charakteru, nejakú zaujímavosť, rubriku Zprávy (z domova a zo zahraničia) a na poslednej strane bola jedna alebo dve reklamy. Čísla dvojmesačníka mali 12 strán a mesačníka osem strán.⁵⁰ Podľa historičky Ľubice Bartalskej koncom roka 1924 vychádzal v Erdevíku aj časopis *Priekopník*,⁵¹ orgán slovenských evanjelických duchovných v redakcii erdevického

46 SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie domova*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2002, s. 253-262.

47 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiaren v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kníha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 154.

48 Pavel Turčan – evanjelický farár v Kysáči v rokoch 1918 – 1962.

49 *Nádej*, 1921 – 1936, 1940.

50 ORMIS, V. Ján. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Kníhtlačiaren, účastinná spoločnosť, 1935, s. 77.

51 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiaren v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kníha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 154.

Ladislav Zgúth (1889 – 1972), evanjelický farár v Erdevíku, redaktor *Evangelického hlásnika*, tajomník Slovenského čitateľského spolku v Juhoslávii.

Zdroj: VEREŠ, A. (eds.). *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev augšpurského vyznania v Kráľ. Juhoslovanskom v slove a v obrazech*. Petrovec: Nákladom vlastným, 1930, s. 28

Ferdinand Klátik (1895 – 1944), osvetový a hospodársky pracovník a učiteľ v Starej Pazove. Založil viacero tamojších spolkov. Redaktor slovenského detského časopisu *Zornička*.

Zdroj: LILGE, Karol. *Stará Pazova, monografia*. Myjava : Nákladom a tlačou D. Pažického na Myjave, 1932, s. 95

farára Ladislava Zgútha.⁵² Nič podrobnejšie o tomto časopise, ani jeho výskyt v knižniciach sa nám zatiaľ nepodarilo nájsť.

V rokoch 1926 – 1941 vydávala slovenská evanjelická cirkev a. v. v Juhoslávii mesačník *Evangelický hlásnik*, najprv s podtitulom *Nábožensko-osvetový mesačník pre kráľovstvo SHS* a od roku 1929 s podtitulom *Cirkevno-školský mesačník v Kráľ. Juhoslovanskom*. Prvým hlavným redaktorom bol farár L. Zgúth, ktorý pri vydávaní časopisu spolupracoval s ďalšími evanjelickými farármi a učiteľmi. Boli to napr. evanjelickí farári z Hložian Ján Dedinský⁵³ a z Kovačice Ján Čaplovič,⁵⁴ učelia Karol Lilge,⁵⁵ Štefan Kvas, Andrej Gabríny, Ferdo Klátik.⁵⁶ Od konca roku 1929 mal *Evangelický hlásnik* dvoch hlavných redaktorov

52 Ladislav Zgúth (1889, Mošovce – 1972, Martin), evanjelický farár v Erdevíku, organizátor života Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. v Juhoslávii, publicista. Publikoval články, úvahy, kázne i vlastné básne, písal o otázkach spisovnej slovenčiny v Juhoslávii. Predseda Slovenskej národnej strany v Srijeme, člen výboru Slovákov v Dunajskej bánovine, tajomník Slovenského čitateľského spolku v Juhoslávii.

53 Ján Dedinský (1868 – 1928) – hložiansky farár v rokoch 1897 – 1928.

54 Ján Čaplovič (1904 – 1976) – evanjelický farár v Kovačici v rokoch 1925 – 1933. Potom odišiel na Slovensko, kde bol redaktorom niekoľkých novín. Počas druhej svetovej vojny bol exile vo Francúzsku a vo Veľkej Británii. Po návrate na Slovensko bol znova redaktorom viacerých novín a prednosta Slovenského odboru Úradu predsedníctva vlády. V rokoch 1948 – 1951 bol riaditeľom Univerzitnej knižnice v Bratislave. Jeho otec Ján Čaplovič bol pred ním tiež evanjelický farár v Kovačici. V rokoch 1907 – 1910 bol suspendovaný pre odpor proti zavedeniu maďarských bohoslužieb (Kovačický súdny proces). Jeho syn Dušan Čaplovič bol slovenský politik.

55 Karol Lilge (1888, Mošovce – 1953, Beška), bývalý československý legionár, staropazovský učiteľ a katechéta, vlastivedný a osvetový pracovník, prekladateľ z chorvátskej literatúry. Autor knižnej monografie *Stará Pazova*, ktorá vyšla v roku 1932 v Myjave.

56 Ferdinand Klátik (1895 – 1944, Stará Pazova), osvetový a hospodársky pracovník a učiteľ v Starej Pazove. Založil viacero tamojších spolkov. Režiroval viacero divadelných predstavení. Redaktor slovenského detského časopisu *Zornička*.

farára L. Zgútha a učiteľa K. Lilgeho. L. Zgúth mal na starosti články týkajúce sa cirkevného života a K. Lilge články týkajúce sa školstva a osvety. Obsahová stránka hlásnika bola pestrá. Na začiatku jednotlivých čísel boli rôzne kresťanské duchovné úvahy alebo príbehy od rôznych autorov. Jednotlivé čísla obsahovali články, ktoré sa venovali slovenskému školstvu v Juhoslávii, slovenským národným, cirkevným a aktuálnym celospoločenským témam. Na záver každého čísla boli pravidelné rubriky *Nedeľná besiedka* (úvaha), *Rozhlady* (správy zo sveta), *Dopis* (z významnej udalosti slovenskej evanjelickej cirkvi v Juhoslávii) a *Zpráva* (z farností Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. v Juhoslávii).⁵⁷ Fotografie v časopise boli zriedkavé a ak nejaké boli, tak to boli väčšinou príležitostné fotografie významných osobností cirkevného života. *Evanjelický hlásnik* bol rozsahom väčší a rozmanitejší ako *Nádej*. Jednotlivé čísla mali 12 až 20 strán. *Evanjelický hlásnik* mal viac prispievateľov a podporovateľov ako *Nádej*. Cirkevné slovenské časopisy boli tlačené v kníhtlačiarňi v Petrovci.

Humoristicko-satirické časopisy

V petrovskej kníhtlačiarňi boli tlačené aj humoristicko-satirické časopisy *Frčka* a *Hévis*. Časopis *Frčka* vychádzal v Petrovci v rokoch 1920 – 1923 a vydávali ho Peter Pribiš a Pavel Kukučka. Vychádzal ako dvojmesačník na ôsmich stranách.⁵⁸ V skutočnosti vychádzal občasne. Obsahová štruktúra kopírovala politické noviny *Národnú jednotu* v satirickom duchu. Na svojich stranách zosmiešňoval „politických nepriateľov“ SNS. „Neodpustil však nikomu, kto by sa bol prehrešil proti záujmom a práci Slovákov. Bol stredom veľkej pozornosti ale aj strašiakom a nie bez účinku.“⁵⁹

Humoristický a satirický časopis *Hévis* vychádzal v roku 1926 v redakcii Michala Labátha, ale vyšli len dve čísla.⁶⁰ Názov časopisu *Hévis* bol vybraný podľa pomenovania údajnej petrovskej nočnej mátohy.⁶¹ Obe čísla mali po osem strán. Časopis *Hévis* tiež kopíroval štruktúru vtedajších spoločensko-politických novín *Dolnozems-*

Karol Lilge (1888 – 1953), staropazovský učiteľ a katechéta, vlastivedný a osvetový pracovník. Autor knižnej monografie *Stará Pazova*, ktorá vyšla v roku 1932 v Myjave.

Zdroj: VEREŠ, A. (eds.). *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev augšpurského vyznania v Kráľ. Juhoslovanskom v slove a v obrazoch*. Petrovec: Nákladom vlastným, 1930, s. 24

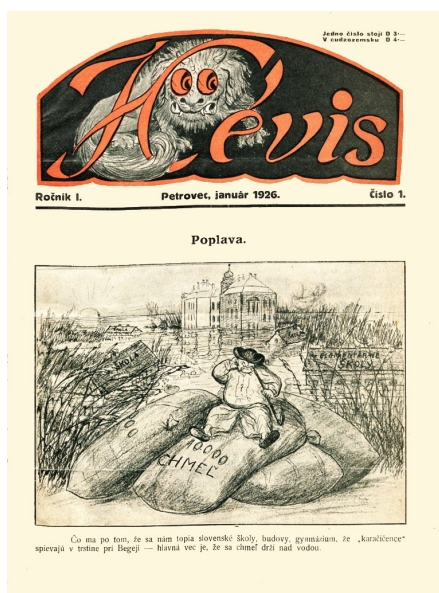
57 *Evanjelický hlásnik*, 1926 – 1932.

58 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiareň v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kniha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 154.

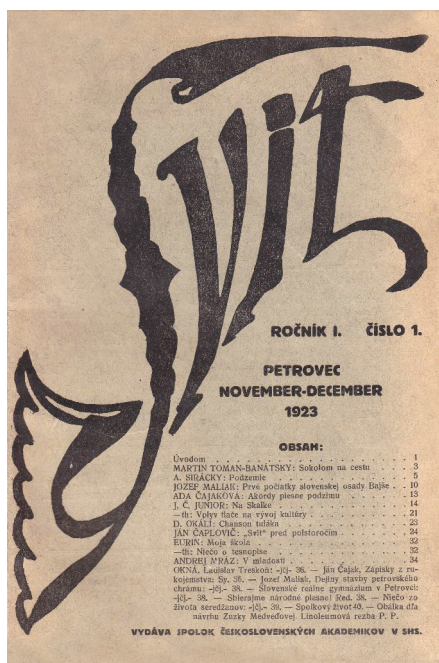
59 LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiareň, úč. spol, 1932, s. 95.

60 *Hévis*, roč. 1., 1926, č. 1, s. 2.

61 LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiareň, úč. spol, 1932, s. 95.

Titulná strana
humoristického časopisu *Hévis*

Prvé číslo študentského časopisu *Svit*

ský Slováka a Národná jednota v humoristickom a satirickom duchu. Obsahoval humoristické príbehy, vtipy zamerané na rôzne oblasti spoločenského života, fiktívne telegramy od známych a neznámych osobností, obrázky zosmiešňujúce tienisté stránky povahy dolnozemských Slovákov, fiktívne správy, hádanky, dopisy a oznamy. Všetko bolo písané v slovenskom nárečí, ktorým hovorili Slováci v Petrovci.

Študentské časopisy

Najviac slovenských škôl bolo v južnej Báčke, kde žilo najviac Slovákov. Najväčšou slovenskou obcou bol Petrovec, v roku 1919 v ňom založili gymnázium s vyučovacím jazykom slovenským. V Petrovci a na okolí pôsobili väčšia skupina slovenských inteligentov, študentov a absolventov slovenského petrovského gymnázia, ktorí sa snažili rozvíjať národné povedomie slovenskej mládeže. Národne uvedomelí študenti slovenského gymnázia v Petrovci, ale aj tí, ktorí navštevovali neslovenské gymnáziá využili možnosť organizovať sa a nakoniec sa podujali vydávať študentské časopisy. Ako píše historička Bartalská: „K vzniku časopisov ich podnietila aj možnosť zakladania žiackych a študentských spolkov.“ Aj napriek tomu, že vychádzali iba v krátkom časovom období, zohrali študentské časopisy významnú úlohu v živote slovenskej študentujúcej inteligencie v Juhoslávii. Krátke trvanie mali z viacerých príčin, a to z finančných dôvodov a v dôsledku toho, že články v nich boli často písané v ľavičiarском socialistickom až komunistickom duchu. Preto úradné orgány niektoré z nich zastavili. V rokoch 1920 – 1921 vychádzal študentský časopis *Napred*.⁶² Petrovskí gymnazisti začali v roku 1923 vydávať študentský časopis *Snahy*, ale vyšlo iba prvé a zároveň aj posledné číslo.

62 BARTALSKÁ, Lubica. Kníhtlačiareň v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kniha '90*. Martin: Matica slovenská, 1990, s. 155.

V rámci Československého zväzu v Juhoslávii bol v roku 1923 v Petrovci založený *Spolok československých akademikov v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov*. Hoci členovia spolku pochádzali z celej Vojvodiny a dosť početní boli aj Česi z Daruvarska (Chorvátsko), najaktívnejší boli bývalí slovenskí študenti petrovského gymnázia.⁶³ Spolok československých akademikov vydával v rokoch 1923 – 1924 časopis *Svit*. Časopis plánovali vydávať šesťkrát do roka.⁶⁴ *Svit* mal za úlohu: informovať cudzinu o živote českej a slovenskej menšiny v Juhoslávii a vykonávať výchovnú a vzdelávaciu prácu medzi Slovákami a Čechmi v Juhoslávii.⁶⁵ Zodpovedným redaktorom prvých dvoch čísel bol I. Grúnik a ďalší redaktori Ján Čajak mladší⁶⁶ a A. Sirácky. Tretie a štvrté číslo redigoval len J. Čajak ml. Piate číslo redigoval K. Lilge a jeho spolupracovníci boli F. Klátik a Otto Sobotka.⁶⁷ Potom ako bol K. Lilge zvolený za druhého tajomníka Československého zväzu v kráľovstve SHS a nemal toľko času redigovať časopis, tak šieste číslo, aj keď bolo plánované, už nevyšlo.⁶⁸ Časopis vychádzal v rokoch 1923 – 1924.⁶⁹ Podľa slovenského literárneho historika Jána Ormisa časopis *Svit* prestal vychádzať, lebo „jeho redaktori sa príliš často menili a rozdielnej hodnoty obsah od rozličných autorov, študentov i neštudentov, nevedel pripútať čitateľstvo“.⁷⁰ Obsahová stránka jednotlivých čísel bola závislá od toho, kto redigoval časopis. Prvé dve čísla mali výlučne literárny charakter a zamerané boli na domácu slovenskú tvorbu. V treťom čísle sa okrem domácej slovenskej tvorby objavila aj tvorba srbských autorov. V čísle bola snaha zachytiť kultúrne dianie Slovákov a Čechov v Juhoslávii. Štvrté číslo bolo po obsahovej stránke akoby syntézou predošlých čísel. Zamerané bolo na slovenskú a českú literárnu tvorbu v Juhoslávii. Obsah čísla mal okrem československého už aj juhoslovanský charakter. Piate číslo malo prevažne kultúrno-spoločenské zameranie. Na rozdiel do predošlých čísel sa na posledných stranách objavila reklama. V porovnaní s predošlými študentskými časopismi nemal *Svit* ľavičiarsky charakter. Prejavom toho je aj esej redaktora a katechéty K. Lilgeho *Socializmus a jeho názory na náboženstvo a školu*, ktorá bola publikovaná na pokračovanie až v troch číslach.

63 Sjazd československých študentov v kráľ. SHS. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 33, s. 2.

64 *Svit*, roč. 1, 1923, č. 1, druhá strana obálky.

65 FILIP, Michal. K otázke zániku časopisu *Svit*. In Ján Kmeť (eds.). *Výročie časopisu Svit*. Nový Sad : OBZOR, 1975, s. 196.

66 Ján Čajak ml. (1897, Selenča – 1982, Bratislava), slovenský prozaik, novinár a redaktor. Syn spisovateľa, učiteľa a národného dejateľa Jána Čajaka. Jeho najznámejšie diela sú *Zuzka Turanová*, *V zajatí na Holičskom hrade* a sfilmovaný satirický román *Zypa Cupák*.

67 *Svit*, roč. 1, 1923 – 1924, č. 1–5.

Otto Sobotka (1902 – 1993), štátny úradník, redaktor časopisu *Jugoslávští Čechoslováci* a autor publikácie *Drobnou prací*.

68 FILIP, Michal. K otázke zániku časopisu *Svit*. In Ján Kmeť (eds.). *Výročie časopisu Svit*. Nový Sad : OBZOR, 1975, s. 196–197.

69 *Svit*, roč. 1, 1923, č. 1 a *Svit*, roč. 1, 1924, č. 5.

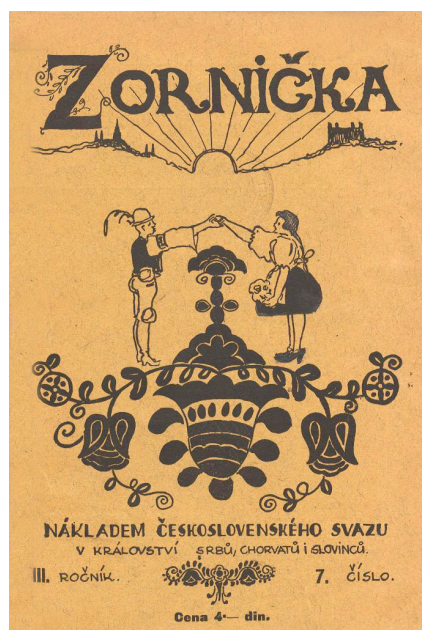
70 ORMIS, V. Ján. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Kníhtlačiareň účastinná spoločnosť, 1935, s. 75.

Detské časopisy

Kníhtlačiareň v Petrovci v rokoch 1919 – 1941 tlačila aj detské slovenské časopisy. V marci 1925 začal vychádzať detský časopis *Zornička*. Podľa F. Klátika ho vydával Československý zväz v Kráľovstve SHS. Časopis vydávali za veľkých finančných obetí. Cieľom bolo, aby sa jeho čítanie rozšírilo do tých obcí, kde nebola slovenská škola, teda vyučovanie v slovenskom jazyku. Ich očakávanie sa nesplnilo. Čítanie časopisu sa rozšírilo prevažne v obciach, kde to vôbec nebolo potrebné, teda tam, kde bola slovenská škola, slovenský učiteľ a žiaci sa učili po slovensky. Tam, kde nebola slovenská škola a kde sa deti neučili po slovensky, tak sa jeho čítanie nerozšírilo.⁷¹ Prvé štyri čísla boli tlačené v tlačiarni Makarije, a. s., v Zemune. Od septembra 1925 bol časopis tlačný v Kníhtlačiarňi, úč. spol., v Petrovci. Prvé štyri čísla redigovali Slovák F. Klátik a Čech Otto Sobotka. Príspevky boli aj slovenské, aj české, čo nebol veľký problém, keďže bohoslužobným jazykom slovenských evanjelikov bola biblická čeština. Náboženské knihy slovenských evanjelikov ako *Tranoscus*, *Funeb-*

rál alebo *Biblia* boli v češtine. Keď sa časopis začal tlačiť v Petrovci Otta Sobotku vystriedala Anna Hyšková. Posledné dve čísla už redigoval Ferdo Klátik sám. Sídlo redakcie bolo v Starej Pazove. Časopis vychádzal na začiatku mesiaca počas školského roka.⁷² Vydanie časopisu *Zornička* bolo už v roku 1926 stratové⁷³ a v dôsledku toho, že jeho vydávanie nesplnilo pôvodný cieľ, tak bolo jeho vydávanie zastavené. Posledné číslo vyšlo v marci 1927. I napriek tomu, že Slováci a Česi, ktorí vydávali podobný detský časopis, boli v Juhoslávii v postavení menšiny a že jeho financovanie museli hradiť z vlastných členských príspevkov, tak mal časopis vysokú úroveň. Obsahoval ilustrácie a fotografie, rozprávky, príbehy, básne – piesne, noty, poučné texty, hádanky, zaujímavosti.

V Kníhtlačiarňi v Petrovci bol tlačný aj časopis *Naše slniečko*, ktorý bol založený v roku 1939 a redigovali ho petrovská učiteľka Adela Petrovičová⁷⁴ a výtvarníčka Oľga Garayová.⁷⁵

Obálka detského časopisu *Zornička*

71 KLÁTIK, Ferdo. Z nášho života. In *Naše zahraničí*, roč. 7, 1926, č. 2, s. 58.

72 *Zornička*, roky 1925 – 1927.

73 -Y-. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1927*, roč. 8, 1926, s. 166.

74 Adela Čajaková-Petrovičová (1901, B. Petrovec – 1976, Bratislava), dcéra spisovateľa Jána Čajaka a sestra Ján Čajaka ml. Spisovateľka a redaktorka.

75 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiareň v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kniha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 155.

Oľga Garayová-Babylonová (1905 – 1988), výtvarníčka, autorka obrazov, skíc a ilustrácií.

Časopis Matice slovenskej v Juhoslávii *Náš život*

Najvýznamnejšou kultúrou ustanovitznou Slovákov v Juhoslávii sa stala Matica slovenská, ktorú založili 14. – 15. augusta 1932 na zhromaždení v Petrovci. V rámci Matice slovenskej založili niekoľko odborov. Medzi nimi bol aj literárny, ktorého hlavnou úlohou sa stalo vydávanie matičného časopisu. O jeho vydávaní sa rozhodlo začiatkom roka 1933 a dostal pomenovanie *Náš život*. Redaktorom časopisu sa stal Ján Čajak a „členmy redakčného krúžku Karol Lilge, dr. A. Sirácky, Michal Topoľský⁷⁶ a ing. Pavel Vrbovský“ a na jeho vydávaní sa podieľali ďalší spolupracovníci. Časopis sa neobmedzoval iba na literatúru, ale sa venoval aj iným otázkam verejného života.⁷⁷ Prvé číslo vyšlo v máji 1933.⁷⁸ Vychádzal štyri razy do roka, zo začiatku na 48 stranách, od roku 1936 na 62 stranách a od roku 1940 opäť na 48 stranách. Vychádzal v rokoch 1933 – 1940. Aj keď bol jeho vydávaním poverený literárny odbor, nebol to čisto literárny časopis, ba literárna zložka tvorila iba časť jeho obsahu. Obsah bol rozdelený na básne, beletriu, články, poznámky, kritiku a matičné správy. Rubrika Básne obsahovala básne slovenských autorov z Juhoslávie a z Československa. Beletria obsahovala prevažne prózu a divadelné hry slovenských autorov z Juhoslávie. Články boli rôzneho zamerania, napríklad z oblasti kultúry, literatúry, jazyka, národopisu, histórie, hospodárstva, náboženstva, výchovy, prípadne obsahovali rôzne spomienky a úvahy. Hlavným obsahom matičných správ boli výročné správy Matice slovenskej.⁷⁹ Po obsadení Vojvodiny Nemeckom a Maďarskom v apríli 1941 bola Matica slovenská zakázaná, a tak prestal vychádzať aj *Nový život*.

3. Vydávanie kníh a edícií

Okrem vydávania novín a časopisov, vydávala kníhtlačiareň aj knihy slovenských autorov z Juhoslávie. V roku 1923 vydala knihu J. Čajaka *Zápisky z rukojemstva* a *Veniec slovenských národných piesní*, v roku 1924 knihu J. Čajaka *Rečňovanky*, v roku 1925 prácu Jozefa Maliaka *Fruška gora*⁸⁰ a v roku 1928 knihu S. Vrbovského *Ochrana chmeľu*. Ďalej to boli *Biblické histórie* od Pavla Čobrdu, *Malý katechizmus* od Samuela Štarkeho.⁸¹ „V dôsledku slabého predaja vydaných kníh musela odstúpiť od vydávania literatúry tohto druhu.“⁸² K obnoveniu vydávania kníh pristúpila kníhtlačiareň v 30. rokoch.

76 Michal Topoľský (1906, Petrovec – 1990, Bratislava), profesor petrovského gymnázia. Potom emigroval na Slovensko. Bol slovenský filozof a univerzitný profesor. V akademických rokoch 1959/60 a 1962/63 bol rektorom Univerzity Komenského v Bratislave.

77 VRBACKÝ, Andrej. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár 1934*, roč. 15, 1933, s. 148.

78 Zpráva literárneho odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 109-110.

79 *Náš život*, roky 1933 – 1940.

80 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiareň v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kniha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 155.

81 ORMIS, V. Ján. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Kníhtlačiareň, účastinná spoločnosť, 1935, s. 74.

82 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiareň v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kniha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 155.

Naši redaktori.

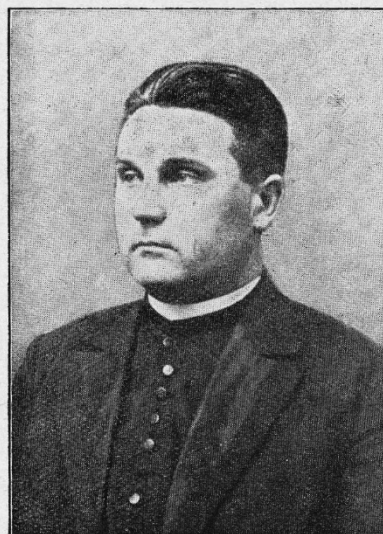
Sámuel Šiška
redaktor slov. politického týždenníka
„Národná Jednota“.

Ferdo Klátik
redaktor detského mesačníka
„Zornička“.

Jarka Dittrich
redaktor českého týždenníka
„Jugoslávští Čechosláváci“.

Pavel Turčan
redaktor ev. a. v. smeru mesačníka
„Nádej“.

V roku 1930 vydala kníhtlačiareň knihu zostavenú biskupom Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. v Juhoslávii Adamom Verešom *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev augšpurského vyznania v kráľovstve juhoslovanskom v slove a obrazoch*.⁸³ Potom pokračovala vo vydávaní edícií kníh. Najprv to bola edícia *Kníhnicu Národnej jednoty*, v ktorej vyšli nasledovné diela:

1. *Našej starej vlasti*, doplnený a rozšírený výtlačok 86. čísla *Národnej jednoty* 1931, venovaný 13. výročiu založenia Československa. Vyšiel v roku 1931 (128 s.);
2. Andrej Labáth: *Naša politika od prevratu dodnes*, ktorej obsahom bol prehľad národnej a politickej činnosti Slovákov v Juhoslávii v rokoch 1918 – 1932. Vyšla v roku 1932 (104 s.);
3. *Najkrajšie poviedky*, výber z rôznych zbierok a ilustrovala ich akademická maliarka Zuzka Medvedová. Vyšiel v roku 1932 (80 s.);
4. VHV. *Pazovské čítanie* bola kniha noviel ilustrovaná akademickou maliarkou Zuzkou Medvedovou z Petrovca. Vyšla v roku 1932 (80 s.);
5. Andrej Sirácky: *Za svetlom a života*, obsahom boli články a úvahy. Vyšla v roku 1932 (80 s.);
6. Albert Martiš: *Hriechy mladosti a iné rozprávky*. Vyšla v roku 1933 (80 s.);
7. VHV.⁸⁴ *Divé husi*, spoločenská revue v troch oddeleniach s predhrou a dohrou. Vyšla v roku 1933 (68 s.);
- 8 – 9. Andrej Labáth: *Národné hospodárstvo*, kniha obsahovala stručný výklad národohospodárskych zásad. Bola to prvá kniha venovaná národohospodárskej problematike napísaná v slovenčine. Vyšla v roku 1933 (176 s.).⁸⁵
10. George Goodchild: *Dobrodružstvo v africkej púšti*. Román vyšiel v roku 1934 (231 s.).⁸⁶
11. Ján V. Ormis : *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*, kniha o kultúrnych snahách Slovákov vo Vojvodine od ich príchodu na Dolnú zem až do 30. rokov 20. storočia. Vyšla v roku 1935 (84 s.).⁸⁷
12. Hans Regina Nack: *Vila smrti, detektívny román*. Vyšiel v roku 1935 (178 s.);
13. Maurice Leblanc: *Dráma na zámku*. Vyšla v roku 1936;⁸⁸

83 ORMIS, V. Ján. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Kníhtlačiareň, účastinná spoločnosť, 1935, s. 74-75.

84 VHV alebo Vladimír Hurban Vladimírov – pseudonym básnika a dramatika, staropazovského evanjelického farára Vladimíra Hurbana (1884 – 1950). Jeho otec Vladimír Hurban (1850 – 1914) bol tiež farárom v Starej Pazove a synom štúrovca Jozefa Miloslava Hurbana a bratom Svetozára Hurbana Vajanského.

85 LABÁTH, Andrej. *Národné hospodárstvo*. Petrovec : Vydala a tlačila Kníhtlačiareň, úč. spol., 1933, Kníhnicu Národnej jednoty.

86 HRONEC, Víťazoslav. *Bibliografia slovenskej knižnej tvorby vydavateľstiev Kultúra a Obzor. 1918 – 1998*. Báčsky Petrovec : Kultúra, 1999, s. 38.

87 ORMIS, Ján, V. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Kníhtlačiareň, úč. spol., 1935, 84 s.

88 HRONEC, Víťazoslav. *Bibliografia slovenskej knižnej tvorby vydavateľstiev Kultúra a Obzor. 1918 – 1998*. Báčsky Petrovec : Kultúra, 1999, s. 83 a 187.

Peňové platené v hotovom

Bratislava ČSR
Knihovna Komenského univerzity

25
JUGOSLAVIA

Národná Jednota

Račník XIII. Petrovec, v sobotu 20. augusta 1932 číslo 60

Veľkolepý priebeh tohoročných národných slávností

Založenie Matice slovenskej v Juhoslávii

Rekordná návšteva sokolských cvičieb a divadla — 300 cvičiacich detí — Výstavy a porady Slovenské gymnázium ostáva osemtriedne

Tohoročné národné slávnosti v Petrovci zostanú každému povedomému Slovákovi v pamäti na veľmi dlhú dobu. Dávno neboli ony tak srdečné, tak slávnostné, tak radostné a povznášajúce. Ani také hospodárske časy, ktoré teraz prežívame, nemohli nám skaziť radosť; naopak, to, čo sme na slávnostiach videli a zažili, je nám zárukou, že i dnešné ťažkosti prekonáme a že sa nemáme čo obávať o našu budúcnosť. Na slávnostiach, z príležitosti založenia Matice náš národ prejavil spontánne a nenútené takú jednomyšľanosť a túhu po svojskom národnom živote, že všetky pochybnosti sa odrazu rozplynuli a skeptikovia sa odmičali. Národ náš je vo svojich životných, národných kultúrnych otázkach jednotný a každý kto to nevidí, alebo snaží sa rušiť harmóniu, sám sa odsudzuje k nečinnosti a v ňom sa z národného celku. V dňoch radosti niečo miesta pre odpadlíkov a pochybovačov.

Menovite dve významné udalosti tohoročných slávností musíme priklíncovať na prvé miesto: radostnú zvesť ponechania úplného osemtriedneho slovenského gymnázia v Petrovci a nie menej radostné založenie Matice slovenskej v Juhoslávii. To ste mali vidieť tie tváre,

Dr. Jan Bulík, predseda Matice slovenskej v Juhoslávii

počul ten aplauz a volanie na slávu J. V. Kráľu Alexandrovi, keď bol prečítaný úkaz o vrátení nášho úplného gymnázia! Tieskanie a volanie na slávu J. V. Kráľovi nebolo konca kraja. Takýto spontánny prejav radosti lásky možný je len tam, kde

je vypěstovaná povedomá láska ku svojci, ku kultúre. Podobné radosti a vznešené bolo založenie Matice slovenskej, ktorá vedľa gymnázia má byť najväčšou oporou našej národnej kultúry.

Reč dr. Bulíka

Zahajovacia reč predsedu prípravného výboru Matice dr. Jána Bulíka:

Vážené zhromaždenie!
S hlbokým pohnutím otváram zakladajúce valné zhromaždenie Matice slovenskej v Juhoslávii. Keď pozrem na tieto zástupy ľudí, skladajúce sa zo všetkých vrstiev nášho národa, tak mi srdce plesá radosťou, lebo z toho vidím, že to, čo sme si preislavali, prýti z dube všetkých vás, že sme uhládli vašu vôľu, že tvoríme niečo, čo my, juhoslávskí Slováci, všetci bez rozdielu, uznávame za potrebné a nutné. Dokazuje to i ten ohromný počet zo všetkých našich slovenských osád prihlásených sa členov. Za tento krátky čas prihlásilo sa asi 500 členov, z toho vyše 130 zakladajúcich. Určite vieme, že sa tento počet v najkratšom čase ešte hodne zvýši, prípadne i zdvojnásobi. V tejto veľkej biele je to úspech ohromný, nečakaný. To je dôkaz, že je náš pohyb nie lokálny, že Matice nebude ani petrovská, ani novosádká, ani pozovská, a neviem aká, a horí kde bude jej sídlo, bude ona slúžiť všetkým nám, bude patriť všetkým juhoslávskym Slovákom.

Nová radosť je tým väčšia, že v tejto, pre nás skutočne historickej chvíli, môžeme medzi nami víťať i mnohých vzácnych hostí, predstaviteľov vrecnosti a kultúrnych organizácií, ktorí sa prišli radovať s nami radujúcimi sa. Srdečne vítam a pozdravujem všetkých prítomných členov a hostí.

Pre aká by sme pokračovali v práci, patrilo by sa, aby sme sa pri tejto príležitosti, ako dobrí občania tohoto štátu v prvom rade rozpamätali na hlavu nášho štátu J. V. Kráľa Alexandra, a preto navrhujem, aby sme ho pozhľadli telegramom.

Ako dobrí Slováci však pamätáme i na hlavu ČSR, prezidenta Masaryka a preto navrhujem poslať i jemu telegram.

I keď som už privítal všetkých našich hostí, preca musím zvlášť vyzdvihnúť niektorých našich vzácnych hostí. Sú to v prvom rade zástupca ministra osvety p. dra Kojica, šéf umelckého oddelenia ministerstva osvety pán Milan Dimovíc a zástupca bána Dunajského bánskeho p. náčelník osvetového oddelenia p. dr. Milan Sedulic.

Gospodár Neobičie sa radujeme, što Vas u ovom važnom momentu možemo pozdraviti ovde kao predstavnik naših najviših državnih vlasti. Jugoslaveni Slovaci žele današnjim danom postaviti temelje svoga kulturnog oglašaja, osnovati svoju Maticu, koja bi po primeru ostalih slovenskih Matice, na jednoj strani gađila i unapredjivala vlastitu slovačku kulturu, a na drugoj strani održivala bratsku vezu sa ostalim Slovincima, u prvom redu sa bratskim jugoslavenim narodom, preko njegovih kulturnih organizacija.

Mađa hoćemo da živimo svojim vlastitim kulturnim životom, mađa idemo svojom vlastitim nacionalnim putem, uveravamo Vas, da svagda idemo za istim idealom, za istim ciljem kao i Vi, jugoslaveni. Iz toga što prisustvujete ovom svečanosti zaključujemo da naše najviše državne vlasti pravilno shvaćaju naša nastojanja sa Maticom, pa Vas stoga, gospodo, kao predstavnik tih vlasti pozdravljamo sa dobrom nam došli.

Ja sam nedavno u Pragu, na kongresu Čechi i Slováci, koji žive izvan granice Československé Republiky, u tme jugoslavenkih Slováci i Čechi svečanost izjavio, da se mi ne osecamo manjinom u običnom smislu reči, nego da smatramo Jugoslaviju svojim rodnim državom, s kojom

Zakladajúce valné zhromaždenie Matice slov. v Juhoslávii

1500—2000 ľudí počítajúca návšteva — Pozdravné telegramy J. V. kráľu Alexandrovi a prezidentovi Masarykovi — Slávnostná reč dr. Bulíka — Pozdravy hostí, čítanie telegramov a príspevov

Slávnosti sa úradne začali až v nedeľu, apráve už v sobotu boli porady. 14. augusta sviťol veľmi krásny deň, podobný nádeje, ktorá sa rozliala medzi nás po oba tieto zriedkavé krásne, keď aj trochu teplé dni. Hostia sa schádzali už v sobotu, agilný predseda prípravného výboru Matice p. dr. Bulík prišiel tiež v sobotu, aby sa zúčastnil predprá. V sobotu prišiel i delegát Matice slovenskej z Turč. Sv. Martina, tajomník p. Rudolf Klačko. Všetšina hostí, najmä úradných, prichádzala však v nedeľu.

O 10 h. predpoludním (v nedeľu) hlavná ulica bola už plná národa, na domoch vialy zástavy a pred obecným domom postavená bola slávohábra. Ľud vo väčšom počte naplnil ulicu hlavne po skončení bohoslužieb. Asi o 1/11 zahmely vystrely z mazaľorov a prišli naši vzácni hostia na autoch, doprevádzaní jazdcami.

Pred obecným domom predsa slávn. výboru p. dr. J. Šuster krátko privítal hostí, v prvom rade zástupcu

min. osvety p. M. Dimoviča, šefa umel. oddelenia ministerstva a zástupcu bána p. náčelníka osv. oddelenia dr. M. Sekulicu. Zlateto sa išlo, v sprievode veľkých mäs ľudových, do gymnázia na zakladajúce valné zhromaždenie Matice slovenskej. Na zelenom trávniku, medzi dvoma kridlami budovy postavená bola zelenou dekorovaná tribuna, na ktorej zaujali miesto úradní hostia, predstavitelia rôznych ustanovizní a spolkov, ako i prípravný výbor. Veľké hľby národa — 1500 — až 2000 ľudí — boli roztratené pred tribunou, za ňou, s oboch strán a dokonca i v chodbách gymn. budovy.

Shromaždenie zahájil o 11 hod. mohutným a plným hlasom predseda dr. J. Bulík. Pred denným poriadkom sdeliť prítomným radostnú zvesť, že J. V. kráľ Alexander podpísal i kaz, ktorým sa naše gymnázium ponecháva osemtriednym. Oduševnený, dlhotrvajúci potlesk zaznel na jeho slová a ešte oduševnenejšie sa volalo na slávu J. V. Kráľovi. Predseda dr. Bulík pozdravil pri-

tomných a potom navrhol, aby bolo zvolené predsedníctvo ad hoc. Zvolení boli jednohlasne: za predsedu: dr. Bulík, za zapisovateľov: K. Lilge, dr. Širácky a M. Topofský. Zo zhromaždenia poslané boli dva pozdravné telegramy: J. V. Kráľovi a prez. Masarykovi.

Njegovom Veličanstvu kralju Aleksandru I.

Beograd
Jugoslaveni Slovaci sa kupljeni prilikom osnivanja svoje Matice, kao verni podanici pozdravljaju svog Uzišenog Vladara.

Pretsednik skupštine dr. Bulik

Prezident Masaryk

Praha
V deň zakladania Matice slovenskej v Juhoslávii Juhoslaveni Slováci pozdravujú prezidenta bratskej državy, Predseda zhromaždenia dr. Bulik

Titulná strana novín Národná jednota

Edícia *Lacná knižnica* bola venovaná deťom. V rokoch 1931 – 1933 vyšlo deväť zväzkov kníh, najmä rozprávok.⁸⁹ Boli to:

1. Lev Nikolajevič Tolstoj: *Nevyspytateľné sú cesty Pánove*;
2. – 3. Hans Christian Andersen: *O Malenke. – Matka. Sedmokráska*;
4. Lev Nikolajevič Tolstoj: *Učenie Sokratovo*;
5. – 6. Lev Nikolajevič Tolstoj: *Sokrat jeho učenie a smrť*;
7. Božena Němcová– Johann a Wilhelm Grimm: *Černokňažník. – Zlatá niť*;
8. *Sneženka*;
9. *Tajnosti Afriky*;
10. – 11. Michal Topoľský: *Ako rástol a premýšľal Tomáš G. Masaryk*;
12. – 13. Martin Kukučín: *Tiene a svetlo*;
14. Ján Čajak: *Malí ubehlíci*;
15. – 16. Lev Nikolajevič Tolstoj: *Či mnoho zeme človek potrebuje*.⁹⁰

V románovej prílohe Národnej jednoty vychádzali preklady svetových autorov. Po založení Matice slovenskej vyšli tri zväzky populárnej knižnice.⁹¹

Kníhtlačiaren v Petrovci vydávala aj učebnice pre potreby ľudových škôl, v ktorých sa vyučovalo po slovensky. Išlo prevažne o slovenské čítanky. Prvá učebnica bola vytlačená v roku 1919 a bola to *Čítanka pre II. – IV. triedu slovenských ľudových škôl* od učiteľa Štefana Kvasa. Autorom ďalších ôsmich čítaniek, dvoch abecedárov a jednej cvičebnice pre žiakov prvých štyroch ročníkov pre ľudové školy, ktoré vyšli v rokoch 1928 až 1936, bol F. Klátik.⁹² Služby petrovskej kníhtlačiarny využíval aj Československý sväz v Kráľovstve SHS. Okrem už spomenutých publikácií vydal v roku 1925 *Almanach Československého sväzu v Kráľovstve SHS*⁹³ a v roku 1926 *Sborník Československého sväzu v Kráľovstve SHS*, ktoré zostavil K. Lilge. V Petrovci sa tlačili aj rôzne tlačoviny pre potreby slovenských hospodárskych podnikov, kultúrnych spolkov, pre potreby cirkvi a škôl.⁹⁴

Na vydávaní kníh sa podieľali aj iní vydavatelia. Napríklad kovačický cirkevný zbor vydal dejiny kovačického evanjelického zboru, ktoré spracoval farár Ján Čaplovič. Petrovský evanjelický cirkevný zbor vydal knihu J. Maliaka *Dejiny stavby petrovskeho chrámu*. Slovenská pospolitá čítareň v Starej Pazove vydala brožúrku *Naša budúcnosť* a operetu od VHV *Pekná nová maľovaná kolíska*. J. Maliak vydal vlastným

89 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiaren v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kniha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 155.

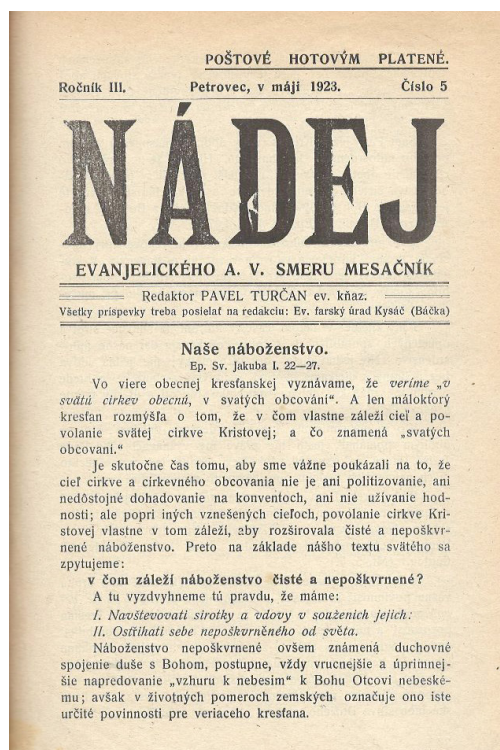
90 HRONEC, Vítazoslav. *Bibliografia slovenskej knižnej tvorby vydavateľstiev Kultúra a Obzor. 1918 – 1998*. Báčsky Petrovec : Kultúra, 1999, s. 188.

91 BARTALSKÁ, Ľubica. Kníhtlačiaren v Báčskom Petrovci – významný faktor vydavateľskej činnosti juhoslovanských Slovákov. In Miroslava Domová (eds.). *Kniha '90*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 155.

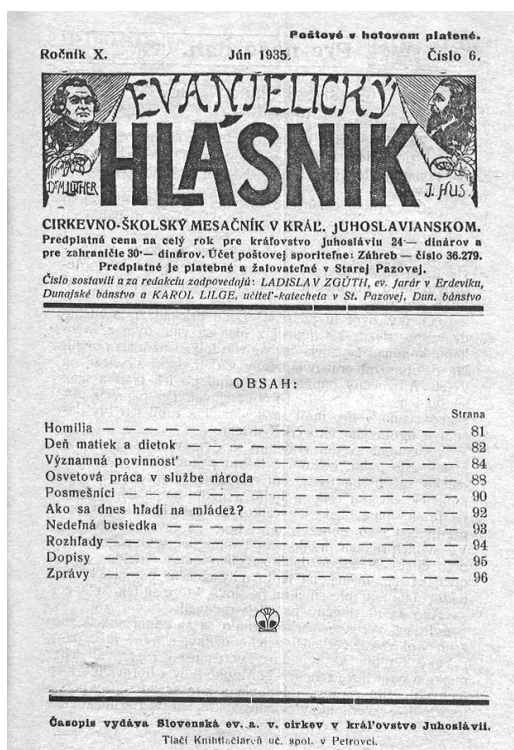
92 HRONEC, Vítazoslav. *Bibliografie slovenskej knižnej tvorby v Juhoslávii v rokoch 1918 – 1977*. Nový Sad : Obzor, 1993, s. 79, 169, 137, 127, 163-168, 170.

93 LILGE, Karol. *Almanach Československého sväzu v Kráľovstve SHS*. Petrovec : Československý sväz v Kráľovstve SHS, 1926, 160 s.

94 LILGE, Karol. *Sborník Československého sväzu v Kráľovstve SHS*. Petrovec : Československý sväz v Kráľovstve SHS, 1926, 200 s.

Titulná strana časopisu Nádej

Titulná strana časopisu Evanjelický hlásnik

nákladom svoje dielo *Daniel Kolényi a jeho doba* a dramatickú rozprávku *Ludovít Štúr* od VHV. Samuel Mendšan vydal *Tri aktovky* od VHV.⁹⁵

Vydavateľská činnosť Slovákov vo Vojvodine bola v období medzi svetovými vojnami v Juhoslávii pozoruhodná a na vysokej úrovni. Svojou kvalitou dosahovala úroveň vydávania tlačí na Slovensku. Ani v jednej krajine, kde sa Slováci ocitli po rozpade Rakúsko-Uhorska ako menšina, nedosiahli takú úroveň. Jestvovalo viacero predpokladov prečo to tak bolo. Slováci v Juhoslávii boli národne uvedomelí. Pred rokom 1918 mali svoje vlastné cirkevné školstvo. Viacerí evanjelickí farári a učitelia pochádzali z územia dnešného Slovenska. Aj keď Slováci vo Vojvodine neobývali súvislé územie, tak boli sústredení vo väčších obciach, ktoré neboli od seba veľmi vzdialené. V Juhoslávii nebol taký národný útlak ako v Uhorsku. Slováci vo Vojvodine využili spojenectvo Juhoslávie a Československa v Malej dohode. Čo sa týka počtu vydaných slovenských kníh a časopisov, tak Vojvodina (Srbsko) patrila a patrí hneď za materskú krajinu Slovensko.

Slováci vo Vojvodine vydávali hlavne takú tlač, ktorú potrebovali pre vlastné potreby. Strediskom kníhtlačiarstva a vydavateľskej činnosti Slovákov bola najväčšia slovenská obec v Báčke Petrovec, v susedstve ktorej boli ďalšie obce s väčšinovým alebo menšinovým slovenským osídlením. V kníhtlačiarňi v Petrovci boli vydáva-

95 ORMIS, V. Ján. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Kníhtlačiareň, účastinná spoločnosť, 1935, s. 74.

né všetky slovenské noviny a časopisy v Juhoslávii. Niektoré periodiká vychádzali takmer celé medzivojnové obdobie a niektoré iba krátko. Najdlhšie obdobie vychádzali periodiká všeobecného charakteru ako napríklad *Národný kalendár* (1920 – 1944), spoločensko-politické noviny *Národná jednota* (1920 – 1941) a potom periodiká, ktoré súviseli s vierovyznaním väčšiny Slovákov *Nádej* (1920 – 1941) a *Evanjelický hlásnik* (1926 – 1941). Väčšina špecializovaných časopisov vychádzala pomerne krátko a nepravidelne, ako napríklad študentské, detské, humoristické.

Bolo to obdobie, keď ešte slovenská inteligencia vyrástla alebo získala svoje vzdelanie v slovenskom prostredí na Hornej zemi. Príkladom je prvý riaditeľ kníhtlačiarne v Petrovci Andrej Labáth, spisovateľ Ján Čajak alebo evanjelický farár a redaktor Ladislav Zgúth. Na druhej strane viacerí slovenskí redaktori v tomto období vo Vojvodine získali svoje prvé redaktorské, literárne alebo politické skúsenosti a našli uplatnenie po druhej svetovej vojne na Slovensku. Bolo to však ovplyvnené aj politickou prispôsobivosťou novému komunistickému režimu. Príkladom sú Andrej Sirácky, Ján Čaplovič, Michal Topoľský.

Niektoré ciele vydavateľskej činnosti, do ktorej sa zapojili viacerí zapálení slovenskí inteligenti tej doby sa však nepodarilo splniť. Napríklad, aby sa čítanie slovenskej tlače rozšírilo do tých obcí, kde nebola slovenská škola, teda vyučovanie v slovenskom jazyku. Cieľom bolo posilniť národné povedomie Slovákov v národne zmiešaných obciach. Čítanie slovenskej literatúry sa rozšírilo prevažne v obciach s dominujúcim slovenským obyvateľstvom, kde bolo silné národné povedomie, kde bola slovenská škola, slovenský učiteľ a žiaci sa učili po slovensky. Aj napriek tomu, že sa to slovenským aktivistom úplne nepodarilo si slovenská tlač našla svoje cesty k mnohým čitateľom cez čítacie krúžky a prostredníctvom Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. v Juhoslávii. Bolo to v čase, keď obce ešte tvorili relatívne uzavreté celky, zmiešané manželstvá boli výnimočné, nejestvovala masová kultúra a elektronické komunikačné prostriedky.